

23.01.2023

Dnro 169/03.04.04.16/2022

Asia Rakentamisen poikkeamispäätöstä koskeva valitus

Valittaja Pirkanmaan maakuntamuseo

Luvansaaja Pirkanmaan sairaanhoitopiiri (nykyisin Pirkanmaan hyvinvointialue)

Päätös, josta valitetaan

Tampereen yhdyskuntalautakunnan päätös 14.12.2021 § 374
annettu julkipanon jälkeen 17.12.2021

Yhdyskuntalautakunta on myöntänyt luvan saada poiketa asemakaavan mukaisesta kerrosluvusta, vesikatkon ylimmästä korkeusasemasta, rakennusosalasta ja istutettavasta alueen osasta osoitteessa Lääkärintie 10 sijaitsevalla kiinteistöllä. Luvan edellytyksenä on, että hakija osoittaa rakennuslupavaiheessa riittävän viherrakentamisen suunnitelman jäljelle jäävälle viheralueelle siten, että alueen puistomaisuus turvataan kaavan tavoitteiden mukaisesti.

Päätökseen liitettyjen perustelujen mukaan investointihanke on Pirkanmaan hyvinvointialueen vaativille erikoissairaanhoidon toiminnoille välttämätön ja kiireellinen toteuttaa. Nykyiset tilat ovat elinkaarensa päässä ja talotekniikan huono kunto aiheuttaa laajan toiminnan keskeytymisen riskin, heikentää hyvinvointialueen kykyä tuottaa lakisääteisiä palveluja sekä vaarantaa potilas-turvallisuuden toteutumisen. Poikkeamisessa on kyse suuresta rakennusoikeuden määrästä, mutta suhteessa rakennusoikeuden kokonaisuuteen tai kaavan mukaiseen käyttötarkoitukseen se ei merkitse sellaista poikkeamista, joka aiheuttaisi haittaa kaavoitukselle. Esitetyssä suunnitelmassa on kyse asemakaavan pääkäyttötarkoituksen mukaisesta toiminnasta, joka sijoitetaan tarkoituksenmukaisemmalla tavalla. Kyse on yksittäistapauksena myönnettävästä poikkeamisesta, jolla ei ole vaikutusta viereisten tonttien tai rakennuspaikkojen mahdollisuuksiin tai oikeuksiin rakentaa. Poikkeamislupa ei vaaranna alueen historiallisen rakennuskannan säilymistä osana jatkuvasti kehittyvää sairaala-aluetta. B-rakennuksen suhde lisärakentamiseen on suunniteltu siten, että väliin jää merkittävä ilmatila ja etäisyys, eivätkä uudisrakennusten massat vaikuta B-rakennuksen asemaan

pääsisäänkäyntiaukiolla. B-rakennuksen pääty, joka on tunnetuin mielikuva muodostaessa TAYS:n sairaalarakennuksen imagoa ja tunnettuutta, ei muutu poikkeamisluvan myötä. Uudet sairaalarakennukset turvaavat useista suunnista näkymän B-rakennukseen, joka säilyttää tunnistettavan muotonsa ja asemansa kaupunkikuvassa. Istutettavalle alueelle rakentaminen on poikkeamislupahakemuksessa alueen kokoon suhteutettuna sen verran vähäistä, ettei viheralueen vähentyminen vaaranna rakennetun ympäristön suojelua koskevia tavoitteita. Kaavan sallimasta korkeusasemasta poikkeaminen ei johda vaikutuksiltaan merkittävään rakentamiseen. Kyse on asemakaavassa tontille osoitetun rakennusoikeuden uudelleen sijoittamisesta.

Käsittely hallinto-oikeudessa

Vaatimukset hallinto-oikeudessa

Päätös on kumottava ja päätöksen täytäntöönpano on kiellettävä valituksen käsittelyajaksi.

Poikkeamisluvan mahdollistama korkea ja massiivinen rakentaminen Tays:n B-rakennuksen kaakkoispuolelle heikentää merkittävästi maakunnallisesti arvokkaan alueen sekä lisäksi asemakaavassa suojellun B-rakennuksen kulttuurihistoriallisia arvoja. Poikkeamisluvan sallimassa rakentamisessa poiketaan rakennusalan suurimmasta sallitusta kerroskorkeudesta enimmillään 7 kerroksella ja rakennuksen vesikaton ylimmän kohdan korkeusasemasta enimmillään 30 metrillä siten, että se vaikeuttaa rakennetun ympäristön suojelemista koskevien tavoitteiden saavuttamista. Luvan mahdollistamalla rakentamisella on näin ollen merkittäviä vaikutuksia, ja se myös turmelee historiallisesti ja rakennustaiteellisesti arvokkaan B-rakennuksen kaupunkikuvallisia arvoja ja kaupunkikuvaa. Pirkanmaan maakuntamuseo katsoo, että hanke on maankäyttö- ja rakennuslain 118 §:n vastainen eikä täytä maankäyttö- ja rakennuslain määrittelemiä poikkeamisluvan myöntämisen edellytyksiä. Lisäksi lupapäätös ei täytä maankäyttö- ja rakennuslain vaatimuksia kulttuuriarvojen säilyttämisestä. Poikkeamislupamenettelyn sijasta Tampereen yliopistollisen sairaalan laajentumistarpeet tulisi tutkia asemakaavaprosessilla.

Pirkanmaan maakuntamuseo on perustellut valitusoikeuttaan sillä, että se on alueellinen vastuumuseo, joka on museolain mukaista julkista hallintotehtävää hoitava toimija. Alueellisen vastuumuseon tehtävänä oleva kulttuuriympäristön vaalimisen edistäminen on yleinen etu, jonka turvaaminen edellyttää alueellisen vastuumuseon mahdollisuutta valittaa tarvittaessa rakennettua kulttuuriympäristöä koskevista päätöksistä.

Lausunnot ja selitykset

Tampereen yhdyskuntalautakunta on antanut lausunnon.

Pirkanmaan sairaanhoitopiiri on antanut selityksen. Valitus on hylättävä ja yhdyskuntalautakunnan päätös pysytettävä. Hallinto-oikeuden on tutkittava Pirkanmaan maakuntamuseon valitusoikeus asiassa.

Pirkanmaan maakuntamuseo on antanut vastaselityksen.

Pirkanmaan sairaanhoitopiirille on lähetetty tiedoksi Pirkanmaan maakuntamuseon vastaselitys. Pirkanmaan sairaanhoitopiiri on antanut selityksen.

Hallinto-oikeuden välipäätös

Hämeenlinnan hallinto-oikeus on 1.2.2022 antamallaan välipäätöksellä H156/2022 jättänyt tutkimatta poikkeamispäätöksen täytäntöönpanon kieltämistä koskevan vaatimuksen.

Hallinto-oikeuden ratkaisu ja perustelut

Hallinto-oikeus kumoo Tampereen yhdyskuntalautakunnan päätöksen 14.12.2021 § 374 ja hylkää Pirkanmaan sairaanhoitopiirin poikkeamislupahakemuksen.

Perustelut

Pirkanmaan maakuntamuseon valitusoikeus

Maankäyttö- ja rakennuslain 193 §:n mukaan valitusoikeus poikkeamispäätöksestä on:

7) viranomaisella toimialaansa kuuluvissa asioissa.

Museolain 7 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan alueellisen vastuumuseon tehtävänä on toimialueellaan toimia kulttuuriympäristön, erityisesti rakennetun ympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön asiantuntijana, joka antaa lausuntoja, osallistuu asiantuntijana viranomaisneuvotteluihin ja antaa neuvontaa, sekä kehittää ja edistää kulttuuriympäristön vaalimista, toimialansa yhteistyötä sekä kulttuuriympäristötiedon digitaalista tallentamista ja saatavuutta.

Pirkanmaan maakuntamuseo on museolain määrittelemä alueellinen vastuumuseo Pirkanmaan alueella.

Rakennushankkeessa on kysymys Tampereen yliopistollisen keskussairaalan laajentamisesta rakentamalla noin 85 000 k-m²:n suuruinen uudisosa keskussairaalan nykyisen B-rakennuksen ja Lääkärintien väliin. Rakennuspaikan luoteispuolella sijaitsevat A- ja B-rakennukset on

asemakaavassa osoitettu osittain suojeltaviksi. Rakennettavien uusien rakennusten korkeusasema ja kerrosluku poikkeavat huomattavasti asemakaavan määräyksistä ja vaikuttavat jäljempänä tarkemmin esitettävien tavoin suojeltujen rakennusten luomaan kaupunkimaisemaan. Kun otetaan huomioon edellä mainitut seikat ja alueellisen vastuumuseon tehtävä rakennetun ympäristön kulttuuriperinnön asiantuntijana ja vaalijana, asiassa on kysymys Pirkanmaan maakuntamuseon toimialaan kuuluvasta asiasta ja sillä on siten oikeus valittaa nyt kyseessä olevasta poikkeamispäätöksestä maankäyttö- ja rakennuslain 193 §:n 7 kohdan perusteella.

Poikkeamispäätöksen lainmukaisuuden arviointi

Sovellettavat oikeusohjeet

Maankäyttö- ja rakennuslain 58 §:n 1 momentin mukaan rakennusta ei saa rakentaa vastoin asemakaavaa (rakentamisrajoitus).

Maankäyttö- ja rakennuslain 171 §:n 1 momentin mukaan kunta voi erityisestä syystä hakemuksesta myöntää poikkeamisen tässä laissa säädetystä tai sen nojalla annetusta rakentamista tai muuta toimenpidettä koskevasta säännöksestä, määräyksestä, kiellosta tai muusta rajoituksesta.

Pykälän 2 momentin mukaan poikkeamista ei kuitenkaan saa myöntää, jos se:

- 1) aiheuttaa haittaa kaavoitukselle, kaavan toteuttamiselle tai alueiden käytön muulle järjestämiselle;
- 2) vaikeuttaa luonnonsuojelun tavoitteiden saavuttamista;
- 3) vaikeuttaa rakennetun ympäristön suojelemista koskevien tavoitteiden saavuttamista; tai
- 4) johtaa vaikutuksiltaan merkittävään rakentamiseen tai muutoin aiheuttaa merkittäviä haitallisia ympäristö- tai muita vaikutuksia.

Asiassa saatu selvitys

Hankkeessa on kysymys Tampereen yliopistollisen keskussairaalan laajentamisesta kiinteistöllä 837-132-881-49. Suunnitelman mukaan Tampereen yliopistollista sairaalaa laajennetaan rakentamalla noin 85 000 k-m²:n suuruinen uudisosa B-rakennuksen ja Lääkärintien väliin. Hankkeen asemakaavan määräyksistä poikkeavien osien yhteenlaskettu kerrosala on noin 37 000 k-m² eli 11 % tontin koko rakennusoikeudesta.

Rakennuspaikka on osa vuonna 2015 hyväksytyyn asemakaavan mukaista sairaala- ja opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialuetta YSO. Rakennuspaikan luoteispuolella sijaitsevat B-rakennus ja A-rakennus on asemakaavassa osoitettu osittain suojeltaviksi merkinnällä SR. Rakennusten suojelun osalta asemakaavan yleismääräyksissä on todettu, että A-rakennusosan suojelumerkinnällä tarkoitetaan rakennustaiteellisesti arvokasta rakennusosaa, jota ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavilla korjaus- ja muutostöillä ei saa turmella rakennuksen kiinteän sisustuksen rakennustaiteellisia arvoja. B-rakennusosan suojelumerkinnällä tarkoitetaan rakennustaiteellisesti arvokasta ja kaupunkikuvan ja kaupunkimaiseman

säilymisen kannalta tärkeää rakennusosaa, jota ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavilla korjaus- ja muutostöillä ei saa turmella rakennuksen katu- tai pihasisivujen rakennustaiteellisia arvoja, eikä rakennusmassan maisemallista säilymistä kaupunkikuvassa. Rakennusten julkisivuja voidaan korjata siten, että rakennuksen asema historiallisena arkkitehtuurin sommitelmana säilyy osana uudisrakentamisen kokonaisuutta. Alueiden suojelun osalta asemakaavan yleismääräyksissä on todettu, että puustoa tulee turvata ja vahvistaa lisääntyttyä suojelu-, istutus- ja suojaviher- sekä viheralueilla. Alueen toteuttamisen osalta yleismääräyksissä on todettu, että asemakaavan toteuttamisessa on otettava huomioon kaupunkikuvalliset erityispiirteet erittäin merkittävällä alueella. Alueen toteuttamisessa ja kaupunkikuvallisen kokonaisuuden muodostamisessa ovat ohjeena asemakaavan liitteenä olevat kokonaissuunnitelma ja viheryleissuunnitelma sekä rakentamistapaohje. Asemakaavassa suunnitellulla rakennuspaikalla rakennusten korkeus on määritelty kerrosluvulla IV sekä vesikaton ylimmällä korkeusasemalla, joka on +130,00. Suojellulle B-rakennukselle on annettu korkeusasemat +150,5 ja +156,0. Rakennuksen todellinen korkeus on saadun asiakirjaselvityksen mukaan osin 0,5-1,73 metriä asemakaavassa määriteltyä korkeampi. Kaavamääräysten mukaan tontin rakennusoikeus on 335 000 k-m², josta on käyttämättä 124 578 k-m².

Asemakaavan kaavaselostuksessa on todettu, että rakennusten suojelutason periaatteena on ollut rakennusten ja rakennusosien yleinen tunnettuus ja julkinen luonne. A-rakennuksen julkisen aulatilän arkkitehtuuri ja sairaalahistoria ja B-rakennuksen osalta maisemallinen asema maamerkinä ja TAYS:n imagon sekä tunnettuuden säilyttäminen osana uudistuvaa kokonaisuutta.

Suunnitellun rakentamisen kerrosluku on VI-XI eli asemakaavan mukaisesta kerrosluvusta poiketaan 2-7 kerroksen verran. Suunnitellun rakentamisen maksimikorkeudet ovat +142,53, +147,03, +156,03 ja +160,53. Asemakaavan mukaisesta vesikaton ylimmästä korkeusasemasta poiketaan siten 12,53-30,53 metriä.

Tampereen kaupunginvaltuuston 15.5.2017 hyväksymässä lainvoimaisessa kantakaupungin yleiskaavassa 2040 keskussairaalan alue on määritelty maisemallisesti ja kaupunkikuvallisesti huomioitavaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi tai kohteeksi (M13). Tarkemman kuvauksen mukaan kyseessä on aikakauttansa edustava alue, alueen osa tai kohde, jossa rakennuskanta ja / tai korttelirakenne ympäristöineen on säilynyt. Aluetta ja kohdetta koskevissa toimenpiteissä, tarkemmassa suunnittelussa tai kaavojen ajanmukaisuutta arvioitaessa on otettava huomioon rakennetun ympäristön kokonaisuus, ominaispiirteet ja identiteetti. Kohdemerkinnän M13 kuvauksen mukaan alueella on tärkeä rooli kaupunkikuvassa, Teiskontien sisääntuloväylän varressa ja Kissanmaankadun päätteenä. Hyvin hoidetut viheralueet ovat vastapainona massiiviselle rakentamiselle. Yleiskaavan yleismääräyksen mukaan muuttuvan maankäytön alueilla on arvioitava kulttuuriympäristöjä koskeva selvitystarve yhteistyössä museoviranomaisen kanssa. Erityistä huomiota on kiinnitettävä Tampereen maisemallisten erityispiirteiden säilymiseen.

Pirkanmaan ELY-keskus on lupahakemuksesta antamassaan lausunnossa 25.11.2021 todennut, että poikkeamisluvan myöntämisedellytyksiä ei ole kaikilta osin pystytty osoittamaan. Ongelmana on B-rakennuksen eteen sen kaakkoispuolelle suunnitellun rakentamisen korkeus. Koska B-rakennuksen suojelutavoitteisiin olennaisesti liittyy kaupunkikuvallinen merkitys, ja koska asemakaavassa erityisesti on varattu tilaa B-rakennuksen kaakkoispuolelle, ei poikkeamisratkaisulla voida esitetystä määrin sallia rakennuksen peittymistä kaukomaisemassa. ELY-keskus on arvioinut, että uudisrakennusten ylimmän korkeusaseman ei tulisi nousta 150,00 metrin yläpuolelle, jotta B-rakennuksen silhuetin säilyminen kaukomaisemassa turvattaisiin. Suunnitelman mukainen lisärakentaminen olisi tarkoituksenmukaista ratkaista asemakaavan muutoksella.

Hallinto-oikeuden johtopäätökset

Valituksenalaisella päätöksellä Pirkanmaan sairaanhoitopiirille on myönnetty lupa saada poiketa asemakaavan mukaisesta rakennusosalalle määritellystä vesikaton ylimmästä korkeusasemasta ja kerrosluvusta sekä rakennushankkeen sijoittumisesta osittain asemakaavassa määritetyille istutettavalle alueen osalle.

Alueella on voimassa melko uusi ja ajantasainen vuonna 2015 hyväksytty asemakaava. Rakennuspaikan vieressä sijaitsevat keskussairaalan osittain suojellut A- ja B-rakennukset. Asemakaavassa B-rakennuksen korkeusasema on määritelty selvästi korkeammaksi kuin ympäröivien rakennuksien korkeusasema ja suojelumääräyksissä on korostettu rakennusten rakennustaiteellisten arvojen säilyttämisen lisäksi myös B-rakennuksen muodostaman rakennusmassan maisemallista säilymistä kaupunkikuvassa. Suunnitelman mukaiset uudet rakennukset ylittäisivät huomattavasti asemakaavassa rakennusosalalle määritellyn vesikaton ylimmän korkeusaseman ja asemakaavan salliman kerrosluvun. Hanke muuttaisi pysyvästi keskussairaalan ympäristöä ja suojeltujen rakennusten näkymää kaupunkikuvassa ja rakennetussa kulttuuriympäristössä.

Kun otetaan huomioon hankkeen laajuudesta ja hankealueen ympäristöstä saatu selvitys, suunniteltu rakennushanke aiheuttaa haittaa asemakaavan toteuttamiselle ja vaikeuttaa rakennetun ympäristön suojelemista koskevien tavoitteiden saavuttamista. Suunniteltua rakentamista ei voida toteuttaa yksittäistapauksellisella poikkeamismenettelyllä, vaan se edellyttää asemakaavallista tarkastelua, joka mahdollistaa hankkeen arvioinnin laajemmasta, eri maankäyttötarpeiden ja suojelumääräysten yhteensovittamisen näkökulmasta. Koska maankäyttö- ja rakennuslain 171 §:n 2 momentin mukaiset poikkeamisen edellytykset eivät täyty, saman pykälän 1 momentissa tarkoitettujen hankkeen perusteeksi esitettyjen erityisten syiden olemassaololla ole asian ratkaisun kannalta oikeudellista merkitystä.

Edellä esitetty huomioon ottaen Tampereen yhdyskuntalautakunnan päätös 14.12.2021 § 374 tulee kumota ja poikkeamislupahakemus hylätä.

Sovelletut oikeusohjeet

Perusteluissa mainitut
Maankäyttö- ja rakennuslaki 118 §

Päätöksen tiedoksianto

Päätös on annettu julkipanon jälkeen päätöksen ensimmäiseltä sivulta ilmenevänä antopäivänä.

Muutoksenhaku

Tähän päätökseen saa hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen vain, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Valitusosoitus on liitteenä (julkipanon jälkeen).

Hallinto-oikeuden kokoonpano

Esittelijäjäsen Antti Mikkonen

Asian ovat ratkaisseet hallinto-oikeuden jäsenet Virpi Juujärvi, Maria Jokinen ja Antti Mikkonen.

Tämä päätös on sähköisesti varmennettu hallinto-oikeuden asianhallintajärjestelmästä.

Jakelu ja oikeudenkäyntimaksu

Päätös	Pirkanmaan maakuntamuseo
Jäljennös	Tampereen yhdyskuntalautakunta
	Pirkanmaan hyvinvointialue
	Tampereen kaupunginhallitus
	Pirkanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus
Tiedoksi	Ympäristöministeriö, sähköpostitse
Oikeudenkäyntimaksu	maksutta
ajm	

Hämeenlinnan hallinto-oikeuden yhteystiedot

Postiosoite: Raatihuoneenkatu 1, 13100 HÄMEENLINNA
Käyntiosoite: Arvi Kariston katu 5, 13100 HÄMEENLINNA
Puhelinnumero: 029 56 42210
Faksi: 029 56 42269
Sähköposti: hameenlinna.hao@oikeus.fi
Sähköinen asiointipalvelu: <https://asiointi.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet#/>

Puhelujen hintatiedot: 029 56 –alkuisiin numeroihin soitettaessa
puheluista peritään vain soittajan oman operaattorin sopimuksen mukainen
paikallisverkko- tai matkapuhelinmaksu.

Henkilötietojen käsittelyyn ja tietosuojaan liittyvät tiedot ovat saatavilla
<https://oikeus.fi/hallintooikeudet/hameenlinnanhallinto-oikeus/fi/>

Liite hallinto-oikeuden päätökseen

VALITUSOSOITUS

Hallinto-oikeuden päätökseen saa hakea muutosta valittamalla **korkeimpaan hallinto-oikeuteen** kirjallisella valituksella, jos korkein hallinto-oikeus myöntää valitusluvan.

Valitusluvan myöntämisen perusteet

Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 111 §:n 1 momentin mukaan valituslupa on myönnettävä, jos:

- 1) lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa tapauksissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeätä saattaa asia korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi;
- 2) asian saattamiseen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi on erityistä aihetta asiassa tapahtuneen ilmeisen virheen vuoksi; tai
- 3) valitusluvan myöntämiseen on muu painava syy.

Valituslupa voidaan myöntää myös siten, että se koskee vain osaa muutoksenhaun kohteena olevasta hallinto-oikeuden päätöksestä.

Valitusaika

Hallinto-oikeuden päätös on annettu julkipanon jälkeen. Päätöksen katsotaan tulleen asianomaisen tietoon silloin, kun se on annettu. Valitus on tehtävä **30 päivän kuluessa hallinto-oikeuden päätöksen antopäivästä**, sitä päivää lukuunottamatta.

Valituksen sisältö

Valituksessa, johon on sisällytettävä valituslupahakemus, on ilmoitettava

- valittajan nimi ja yhteystiedot mukaan lukien se postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon oikeudenkäyntiin liittyvät asiakirjat voidaan lähettää (prosessiosoite); jos valittajan puhevaltaa käyttää hänen laillinen edustajansa tai asiamiehensä, on valituksessa mainittava myös tämän yhteystiedot
- päätös, johon haetaan muutosta (valituksen kohteena oleva päätös)
- peruste, jolla valituslupaa pyydetään, sekä syyt, joiden vuoksi valitusluvan myöntämiseen on mainittu peruste
- miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta ja mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi (vaatimukset)
- vaatimusten perustelut
- mihin valitusoikeus perustuu, jos valituksen kohteena oleva päätös ei kohdistu valittajaan.

Yhteystietojen muutoksesta on valituksen vireillä ollessa ilmoitettava viipymättä korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Jos usea tekee valituksen yhdessä, voidaan joku heistä ilmoittaa yhdyshenkilöksi.

Valituksen liitteet

Valitukseen on liitettävä

- hallinto-oikeuden päätös valitusosoituksineen
- asiakirjat, joihin valittaja vetoaa vaatimuksensa tueksi, jollei niitä ole jo aikaisemmin toimitettu viranomaiselle.

Asiamiehen, joka ei ole toiminut asiamiehenä asian aikaisemmassa käsittelyvaiheessa, ja joka ei ole asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja, on liitettävä valitukseen valtakirja.

Valituksen toimittaminen

Valitus on toimitettava valitusajassa korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Valituksen tulee olla perillä valitusajan viimeisenä päivänä ennen viraston aukioloajan päättymistä. Tämä koskee myös tilanteita, joissa valitus toimitetaan sähköisen asiointipalvelun kautta tai sähköpostitse. Valitus liitteineen voidaan toimittaa sähköisen asiointipalvelun kautta. Asiointipalvelun kautta toimitettua valitusta tai sähköpostitse toimitettua valitusta ei tarvitse toimittaa paperimuodossa. Asiakirjojen lähettäminen postitse tai sähköisesti tapahtuu lähettäjän omalla vastuulla.

Korkeimman hallinto-oikeuden yhteystiedot:

Postiosoite:	Korkein hallinto-oikeus PL 180, 00131 Helsinki
Sähköposti:	korkein.hallinto-oikeus@oikeus.fi
Käyntiosoite:	Paasivuorenkatu 3, 00530 Helsinki
Puhelin:	029 56 40200
Faksi:	029 56 40382
Aukioloaika:	arkipäivisin klo 8.00 – 16.15

Hallinto- ja erityistuomioistuinten sähköinen asiointipalvelu:
<https://asiointi.oikeus.fi/hallintotuomioistuimet#/>